

TOEGIFT

Een theologische autobiografie

Colofon

ISBN: 978 94 6365 782 2

re druk 2025

© 2025, Hotske Postma

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

TOEGIFT

Een theologische autobiografie

Hotske Postma

*Voor mijn kleindochters
Lena, Ida, Alix, Isolde*

INHOUD

Vooraf	9
1. Thús	11
2. Tsjerke	23
3. Skoalle	30
4. Bekering	42
5. Theologie	51
6. Kerkelijke opleiding	63
7. Doctoraal examen	77
8. Eerste gemeente	86
9. Dominee Postma	96
10. Kwetsbaarheid	107
11. Roden	117
12. Bloeitijd	126
13. Fryslân	142
14. Burn-Out	155
15. Identiteit	164
16. Houvast	181
17. Een innerlijke spirituele stem	189
18. Naar Barneveld	201
19. Toegift	213
20. Vrouw	226
Dank en verantwoording	227
Noten en bijlagen	231

VOORAF

Eerst zijn er de verhalen van anderen.

Als kind neem ik gretig in mij op wat er verteld wordt op school, in de kerk en thuis. Het lezen van boeken wordt een levensbehoefte; het brengt verhalen tot leven die buiten mijn eigen gezichtsveld liggen. Als predikant luister ik naar mensen en loop een stukje mee op hun levenspad. En als ik mijn baan verlies en worstel om de dagen door te komen, pak ik de pen en schrijf levensverhalen voor anderen. Pas als ik de biografie van mijn beppe schrijf, en daarmee een stukje familiegeschiedenis tot leven wek, worden mijn eigen vragen wakker.

Zo vraag ik me af wat de invloed van mijn geloofsopvoeding is geweest op mijn vorming als volwassen vrouw. En daarmee verbonden de volgende vraag: wat heeft mijn ‘bekering’ als puber mij nu werkelijk gebracht. Is dit een incident in de pubertijd of heeft het diepere, meer duurzame sporen nagelaten? Hoe is het om predikant te zijn en moeder te worden, te houden van je werk maar toch de toga aan de wilgen te moeten hangen? Ook vraag ik me af wie ik nog ben als gelovige en theoloog, en wát ik nog geloof nu ik aan de zijlijn van het kerkelijk bedrijf ben beland. In het spoor van deze zoektocht wisselen herkenning en plezier, maar ook pijn en oud verdriet elkaar af. En schrijf ik mijn verhaal.

Mijn vragen leveren geen eenduidige antwoorden op, maar zijn wel de leidraad voor dit verhaal: de geschiedenis van mijn geloof. Of beter gezegd: een theologische autobiografie waarin mijn eens zo geestdriftig beleden geloof van kleur verschiet,

zich verbreedt en verdiept. Maar ook ongemerkt verslijt en ten slotte nauwelijks nog nodig of relevant lijkt. En zich dan toch weer aan mij voordoet. Ik ervaar dit als een geschenk. Een toegift, zoals het leven zelf.

I. THÚS

Bij ons thuis wordt niet veel over ‘het geloof’ gesproken. Dat hoeft ook niet, het is er gewoon als een vanzelfsprekend onderdeel van het netwerk waarin ik opgroeï: de familie, de kerk, de school en het dorp.

Als ik negen jaar oud ben, krijg ik op sinterklaasavond een poëziealbum. Het is een kostbaar bezit. In huis zijn niet veel boeken en zeker geen schriften waar je zelf in kunt schrijven. Ik herinner me dat ik er die avond gelukzalig naar lig te kijken voordat ik ga slapen. Later schrijf ik – heel precies – een versje voorin. Dit versje bedenk ik niet zelf, ik schrijf het over uit mem haar poëziealbum inclusief taalfouten en verouderd taalgebruik. Ik hoef alleen de namen en datum te veranderen en klaar is het. Hoewel gekopieerd, is het een goede samenvatting van mijn bestaan. Of nee, geen samenvatting, eerder een primaire blauwdruk. Zo was het toen, en nu – na vijfenvijftig jaar – nog steeds.

*Dit boek behoord aan mij
Zolang ik heb het leven
Hotske is de naam
Mij door den doop gegeven
Postma is mijn van
Mijn vaderlijke stam
Exmorra is de plaats waar ik ter wereld kwam.*

Het versje noemt expliciet mijn voornaam en koppelt die aan de doop als verwijzing naar mijn godsdienstige achtergrond. Ook mijn achternaam wordt genoemd. Een naam die me verbindt met heit en zijn familie. Daarin herken ik de patriar-

chale structuur waarin ik ben opgegroeid. Het was heit die bij ons thuis de belangrijke beslissingen nam, bij voorkeur zonder inspraak. Dat was niet goed maar ook niet verkeerd. Het was een feit, een kenmerk van de traditie waaruit hij voortkwam en mee opgroeide. Tot slot vertelt het versje de naam van de plaats waar ik ter wereld kwam en zal opgroeien: Exmorra. Een bijna exotische naam voor een klein dorp in de zuidwesthoek van de provincie Fryslân.

Dorp

Exmorra was een typisch boerendorp. Dat wil zeggen dat de meeste bewoners vanouds boeren waren. En dan bedoel ik boeren in de zin van ‘veehouders’. Geen grote boerderijen, eerder middelgrote tot kleine keuterboerderijtjes. Dit is ook bepalend voor het landschap eromheen. Rondom het dorp zie je her en der een boerderij met voornamelijk weilanden, sloten en hekken. Een weids en groen landschap dat sinds de jaren negentig van de vorige eeuw ontsierd wordt door lange rijen windturbines. Het dorp zelf bestaat vanouds uit boerderijen, aangevuld met (arbeiders)woningen, winkels en andere voorzieningen.

Ik ben geboren op 9 februari 1960 en in mijn kindertijd zijn er nog twee kruideniers, twee bakkers, een slager, een smid, een huisschilder en een timmerman. Het dorp heeft één lagere school en twee kerkgebouwen: een hervormde en een gereformeerde kerk. In 1960 telt het in totaal zo’n 550 inwoners. Een paar boeren verzorgen de handel in vee naar de veemarkt. De huisarts, dierenarts en andere notabelen wonen in Bolsward, een stadje vier kilometer verderop. Alleen de dominee en de meesters (twee) van de lagere school wonen in het dorp. Deze mensen hebben een zeker gezag maar als kind

heb ik het gevoel dat de (grotere) boeren de belangrijkste bewoners zijn van dit dorp. En niet onbelangrijk: door mijn afkomst (mijn vader is zo'n boer) hoor ik daar ook bij. Ik ervaar een primitief soort superioriteitsgevoel. Vaak zijn het ook de grotere boeren die in onze hervormde kerk het ambt vervullen van kerkvoogd, ouderling of diaken.

Elk jaar is er dorpsfeest, altijd in augustus. Dit is een collectieve happening, het dorp is versierd met vlaggetjes en er heerst een echte feeststemming. Er komt een grote witte tent en op vrijdagavond is daar een toneeluitvoering, op zaterdagavond dansen voor de jeugd. De optocht van versierde wagens met voorop het muziekkorps is een waar hoogtepunt. Overdag zijn er spelletjes voor jong én oud maar het belangrijkste spel is de jaarlijkse kaatspartij. In Exmorra wordt niet in clubverband gevoetbald; kaatsen is de sport waar eer mee te behalen valt. 's Zomers zwemmen we bij Makkum in het IJsselmeer, of in open water vlak bij huis. 's Winters schaatsen we op de sloten en als het ijs sterk genoeg is, op de vaart die uitkomt in het dorp.

Iedereen kent elkaar in het dorp, weet min of meer hoe de verhoudingen liggen en hoe de soms jarenlange vetes zijn ontstaan. Een belangrijke oorzaak van conflicten is ruzie over land. Het overgrote deel van de bewoners is hervormd of gereformeerd, een enkeling doet er niets (meer) aan. Er zijn een paar rooms-katholieke gezinnen; deze kinderen gaan naar Bolsward naar een school van hun eigen denominatie. Verder is er een vast aanbod aan verenigingen: de vrouwenvereniging voor de dames, de mannenvereniging, Oranjevereniging, kaatsvereniging, kerk en ten slotte het schoolbestuur voor de mannen. Als de lagere school in de jaren zeventig van de

vorige eeuw een nieuw onderkomen krijgt, wordt het oude schoolgebouw verbouwd tot dorpshuis. Vanaf dat moment worden er meer activiteiten georganiseerd (ook voor de jeugd) en heeft ons dorp een echte stamkroeg.

En er verandert meer in deze jaren. Door de uitbreiding van de plaatselijke timmerwerkplaats komt er een nieuwbouwwijk in ons dorp. Daar komen onder andere de werknemers van de timmerwerkplaats te wonen; mensen die niet in het dorp geboren zijn en er ook geen familiebanden hebben. Het is import. Ze horen bij het dorp maar blijven ook vreemden. Zo beleef ik dat aanvankelijk. Het is het begin van de grote sociale veranderingen die het dorp aan het eind van de twintigste eeuw voorgoed zullen veranderen. Het dorp zoals ik het kende en dat mij heeft gevormd, bestaat allang niet meer. De winkels zijn verdwenen en de basisschool heeft in de zomer van 2022 definitief de deuren gesloten. De kerkelijke gemeente is gefuseerd met andere gemeenten en de dominee woont allang elders. Er staat nog één kerkgebouw waar af en toe diensten worden gehouden en het is spannend of de laatste boeren van het dorp de stikstofmaatregelen zullen overleven. Gelukkig is er nog een dorpshuis waar de dorpsbewoners elkaar kunnen ontmoeten. Dat is belangrijk, want het is allang niet meer 'ons kent ons'. Wat ik van mijn kinderjaren uit dit dorp meeneem is het gevoel van collectiviteit en verbondenheid dat er was.

Ik voelde me deel van het geheel en voor mij hadden al die families en eenlingen hun vaste plaats in dat geheel.

En dat was goed en vertrouwd.

Familie

Ons gezin bestaat uit heit, mem en zes meisjes waarvan ik de op een na oudste ben. Heit is veehouder, 'boer' zeggen wij,

en als ik zes jaar oud ben neemt hij het bedrijf over van zijn vader (pake Okke) en verhuizen we van het centrum van het dorp naar de boerderij aan de rand van het dorp.

Heit Djurre Postma (1931-2016) komt uit een kerkelijk zeer betrokken gezin. De familie Postma is hervormd en is in het dorp Exmorra kind aan huis in deze kerk. In de kerkenraadsverslagen van de hervormde gemeente van Exmorra en Allingawier uit 1928-1940, wordt de naam Djurre Okkes Postma (mijn overgrootvader) herhaaldelijk genoemd. Hij is beurtelings ouderling, kerkvoogd of diaken en regelmatig voorzitter van de kerkenraad. Uit de notulen maak ik op dat hij niet alleen bestuurder is maar ook inhoudelijk zijn stem laat horen (1). De Nederlands Hervormde Kerk is in Nederland aan het begin van de twintigste eeuw sterk verdeeld in modaliteiten (richtingen): van zwaar op de hand (orthodox) tot uitermate vrijzinnig. De hervormde gemeente van Exmorra hoort bij de middengroep maar leunt wat naar de zwaardere kant. Zowel mijn overgrootvader, mijn pake (grootvader) en heit zijn van jongs af aan lid van de kerkenraad.

De kerkgang is belangrijk en vooral mijn pake Okke, die ik als kind nog heb gekend, neemt het geloof erg serieus. Hij is niet zozeer een bestuurder die op de voorgrond treedt maar is wel jarenlang actief als secretaris van de diaconie of kerkvoogdij. Hij staat bekend om zijn vrome, verstillde levenshouding en rechtlijnigheid in de leer. Zo gaat het verhaal dat heit en zijn broers en zussen in hun kinderjaren tijdens de maaltijd niet mogen praten omdat dit een ernstige zaak is. Ook las pake Okke na de maaltijd wel erg lange stukken voor uit de Bijbel. Vanwege zijn astma heeft hij een zwakke gezondheid maar de kerkgang werd niet verzaakt. Ook mijn beppe (grootmoeder) Hotske is een trouw kerkgangster maar haar man, pake

Okke, is degene die op dit terrein de lijnen uitzet en zij volgt hem daarin. Behalve wanneer hun jongste zoon in 1965 wil trouwen met een gereformeerd meisje. Voor pake een bijna onoverkomelijk probleem maar beppe relateert de zaak en neemt het op voor het jonge stel. Heit neemt bijna als vanzelfsprekend de plek van zijn vader in wat gezag en positie betreft en ook hij zal zijn hele werkzame leven bestuurlijk actief zijn in de kerk. Maar dat niet alleen: heit is ook actief in de plaatselijke toneelvereniging en tot op hoge leeftijd lid van een cantorij. In tegenstelling tot zijn vader is hij qua karakter meer open naar de wereld om hem heen en heeft hij naast de betrokkenheid bij geloof en kerk, de wat meer frivole trekken van zijn moeder geërfd.

Mem Janke van der Valk komt ook uit een hervormd nest. Haar moeder (mijn beppe Sytske) ken ik als een gelovige, strenge en wat afstandelijke vrouw die niet bepaald openstaat voor nieuwe dingen. Deze beppe Sytske is jong weduwe geworden; haar echtgenoot (mijn pake Lieuwe) overlijdt vlak na de Tweede Wereldoorlog. Deze grootvader heb ik uiteraard niet gekend. Hij was ook hervormd maar kwam uit een familie waar men niet zo zwaar tilde aan het geloof. Wel heeft mem herhaaldelijk verteld dat er een soort van 'religieus moment' is geweest in de laatste weken dat haar heit ziek op bed lag. Ze was dertien jaar toen hij overleed. Haar mem, mijn beppe Sytske, hertrouwde enige jaren later met een (hervormde) boer uit Exmorra. En zo kwamen mijn ouders met elkaar in contact.

Zowel heit als mem hebben openbare belijdenis van hun geloof afgelegd; niet samen maar apart. Mem vertelt dat heit als jongeman al belijdenis had gedaan voordat zij eraan be-

gint. Voor haar komt dit pas in beeld als ze verkering krijgt en met heit gaat trouwen. De openbare belijdenis is dan nog hét moment waarop iemand volwaardig lid van de Hervormde Kerk wordt: men mag deelnemen aan het Heilig Avondmaal en krijgt passief en actief stemrecht. Overigens wordt in de Hervormde Kerk het passief stemrecht voor vrouwen in 1957 gerealiseerd en het actief stemrecht in 1967. Hoewel dit voor mem dus technisch gezien binnen de mogelijkheden viel heeft zij dit nooit geambieerd, in tegenstelling tot heit voor wie het ambt een bijna vanzelfsprekende zaak was.

Rituelen

In mijn kinderjaren is heit het meest uitgesproken in zijn geloof; hij leest aan tafel na het middageten hardop uit de Bijbel, gaat voor in gebed en wijst ons zo nodig terecht. Elke maaltijd wordt geopend met een moment van eerbiedige stilte waarna heit het sein geeft dat wij (de kinderen) ons tafelgebed een voor een mogen uitspreken. Dat gaat zo:

*Here
zegen deze spijze
om Christus' wil
Amen*

Het lezen uit de Bijbel na de warme maaltijd verloopt veelal routinematig. Er wordt een briefje van de scheurkalender (Immanuël) gepakt waar de tekst van de dag op staat vermeld. De betreffende tekst uit de Bijbel wordt gelezen en vervolgens het kalenderblaadje zelf, waar een korte stichtelijke overdenking op staat. Het is de bedoeling dat wij als kinderen het laatste woord onthouden van deze overdenking; zo weet heit dat we goed hebben opgelet. Daarna wordt de maaltijd beëin-

digd met een dankgebed, opnieuw in stilte, waarna wij als kinderen één voor één ons dankgebedje prevelen:

*Here
dank voor deze spijs
om Christus' wil
Amen*

Tijdens het stil gebed komt het weleens voor dat we als zussen de slappe lach hebben of krijgen, waarna de sfeer vervelend wordt. Mijn vader eist eerbied waar we dat niet altijd kunnen geven. De sfeer is dan om te snijden en als heit echt kwaad wordt deelt hij weleens een flinke tik uit. Overigens ben ik er vaak als de kippen bij om het laatste woord of de laatste zin van de overdenking op te dreunen. Blijkbaar let ik goed op aan tafel.

Zo herinner ik mij dat er op zeker moment aan tafel niet meer uit de 'grote mensen'-Bijbel wordt gelezen, maar uit een Friese kinderbijbel. Voorop deze Bijbel staat met grote letters *Bliid Boadskip* en een tekening van een lammetje. Of was het een herder met een lammetje? Misschien dat deze verhalen – in onze eigen Friese taal – mij meer aanspraken. Maar dat herinner ik me niet. Wel weet ik nog goed dat ik het een mooi boek vond; het was groot van formaat en had een lichtgroene kaft. Na wat zoekwerk blijkt dat er inderdaad in 1965 een Friese kinderbijbel is verschenen van de hand van J.W. Zantema, onderwijzer en hoofd van de openbare school in Cornjum-Jelsum. Deze Friese kinderbijbel krijgt uitvoerig aandacht in de pers; een eerste exemplaar wordt aangeboden aan koningin Juliana op Soestdijk. In 1972 wordt een van de laatste exemplaren aangeboden aan prinses Beatrix op Drakensteyn. In een krantenartikel in

de *Leeuwarder Courant* staan ook bepaalde illustraties afgebeeld en die herken ik meteen! Vooral de afbeelding van David en Goliath brengt me meteen terug naar mijn kindertijd.

Ik herinner mij niet dat er met ons gebeden wordt als we gaan slapen. Er is weinig tot geen persoonlijk contact op dit vlak. Heit en mem hebben een druk gezin waar in een tijdsbestek van twaalf jaar zes kinderen geboren worden. Mem heeft haar handen vol aan haar huishouden. Dat ze na de geboorte van haar derde kind last krijgt van migraine, is erg bepalend voor haar functioneren. Het helpt ook niet dat heit zich nauwelijks op een praktische manier betrokken toont bij het huishouden. Integendeel. Heit heeft verantwoordelijkheden buiten de deur, zo is hij betrokken bij het bestuur van de kerk en bij andere verenigingen. En vooral na de overname van de boerderij is hij druk met zijn bedrijf. Bij beiden heb ik als kind regelmatig het gevoel dat het op bepaalde momenten weleens te veel voor hen wordt.

Toch herinner ik me een liedje dat ik zing voordat ik ga slapen. Het kan haast niet anders dan dat mem ons dat heeft aangeleerd. Dat moet wel. Er zijn meerdere coupletten van maar daar kom ik later pas achter. Als kind zing ik alleen het eerste couplet.

*Ik ga slapen ik ben moe
sluit mijn beide oogjes toe
Here houd ook deze nacht
over ons getrouw de wacht
Amen*

Basis van mijn geloof

Wat betekent dit alles voor de prille ontwikkeling van mijn geloofsleven?

Juist omdat het zich grotendeels afspeelt in een onbewuste fase van mijn kindertijd is dat lastig te benoemen, in feite is het een complex geheel van verschillende motieven die samen de basis vormen. De volgende elementen kan ik hierin onderscheiden:

- Als kind raak ik ervan doordrongen dat de kerk en het geloof er 'gewoon' bij horen en dat het, zeker voor heit, belangrijke grootheden in het leven zijn. Zo zijn de lezing uit de Bijbel en het gebed voor en na de maaltijd vaste rituelen waar niet van afgeweken wordt. Maar er komt nauwelijks een adequate vorm van communicatie aan te pas. Een persoonlijk gebed, openhartig gesprek of een inkijkje in de emotionele beleving van de volwassenen krijg ik als kind niet te horen of te zien. Laat staan dat er aandacht was voor mijn vragen en emoties.
- Ook ervaar ik een gevoel van zekerheid en geborgenheid door de duidelijke plek die ons gezin inneemt in het geheel van het dorp en kerk. Binnen het gezin ervaar ik naast plezier en onderlinge verbondenheid ook regelmatig stress en weinig persoonlijk contact in relatie met mijn ouders. Hoe bepalend dit is geweest voor mijn persoonlijke ontwikkeling ben ik me pas in latere jaren bewust geworden.
- Heit staat als het ware symbool voor het instituut kerk met alles wat daarbij hoort, ook omdat hij vaak ambtsdrager is. Thuis is hij ook degene die uit de Bijbel leest